

Mõtteid kliimakriisist. Filosoofiline teejuht mõistlikuma eluviisi juurde

Krista Uibu

Tartu Ülikooli haridusteaduste instituut

Parkes, G. (2024). *Kuidas mõelda kliimakriisist? Filosoofiline teejuht mõistlikuma eluviisi juurde*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 463 lk.

Viini ülikooli uurija-professori Graham Parkes'i tõlkeraamatu „Kuidas mõelda kliimakriisist“ esmatrükk ilmus inglise keeles 2020. aastal. Parkes käsitleb kliimakriisi mitmekülgset: autor pakub sissevaadet kliimakriisi põhjustesse, tutvustab võimalikke lahendusi, aga ka takistusi, avab lugejale kliima ja looduskeskkonna kultuurilis-poliitilist tausta ning aitab mõtestada, kuidas Euroopa ja Aasia filosoofia tarkused saaksid toetada inimest toimetulekul kliimamuutustega teel rohelisema tuleviku poole. Raamat on kogunud populaarsust paljudes maades, eesti keeles ilmus see 2024. aastal (tõlkija Krista Kallis). Raamat on mõeldud laiale lugejaskonnale. Graham Parkes ise on seda leheküljel 52 määratlenud nii: „Kui olete sedasorti isik, siis leiate end mingil elu hetkel mõtlemas, et võiksite kasutada mõnd oma võimet, et muuta maailm paremaks kohaks. Ja kui te sellele mõtlete, siis arvatavasti soovite, et teie panusel oleks võimalikult suur mõju. Tahate end maksimaalselt rakendada, et lõpuks oleks teie pingutustel tähenduslik tulemus.“

Raamatu esimeses osas „Reaalsus ja alternatiivid“ annab autor ülevaate kliima ja ülemaailmse soojenemise laiemast kontekstist, käsitleb ülemaailmse soojenemisega seotud muutusi nagu põudasad, üleujutusi, põgenikevoolu (lk 75). Autori sõnul on konteksti ja ajaloo tundmine olulised, kuna need aitavad inimestel mõista, mil viisil on võimalik eemaldada tõkkeid või neist mööda minna. Autor osundab palju viidatud IPCC raportile „Global warming 1,5 °C“ („Üleilmne soojenemine 1,5 °C“) ja tõdeb, et mitte üksnes inimesed, vaid ka kliimateadlased kipuvad kliimamuutuste ohte alahindama. Raamatu teises osas „Salajased operatsioonid, pöörsed takistused“ esitab Parkes laiema filosoofilise käsitluse, mis aitab lugejal jõuda selgusele, kuidas luua ideid ja kasutada neid liikumisel parema ühiskonna ja maailma poole.

Mõlemas raamatu osas teeb Parkes harivaid põikeid filosoofiasse. Nii näiteks osundab autor esimese peatüki alguses Herakleitosele, kes juhtis tähelepanu inimeste kalduvusele ignoreerida tegelikkust või seda käigu pealt välja mõelda. Parkes toob näite hiina filosoofiast ja kirjutab sellest, kuidas Zhuangzi hoiatas inimkonda selle eest, et kui reageerida riskile aina nutikamate strateegiatega kasutuselevõtuga, võib tulemuseks olla see, et asjad muutuvad tegevuse tulemusena pigem hullemaks kui paremaks.

Raamatu kolmandas osas „Paremad filosoofiad ja õiglasem poliitika“ seostab Parkes väga paljude tuntud mõtlejate ideesid kliimamuutuste, kliimakriisi ja kliimakatastroofiga ning nendib, et kliimakriisist mõtlemine tähendab ka poliitikast mõtlemist. Õhtumaa mõtteloost on lugejale toodud näiteid Platoni, Nietzsche, John Locke'i, John Dewey'i, Walt Whitmani ja paljude teiste ideedega, hommikumaa filosoofiast on Parkes valinud lugejale tutvustamiseks Konfutsiuse ja Mengzi filosoofilised ideed. Need peaksid pakkuma lugejale tuge kliimakatastroofi ärahoidmisel.

Raamatu viimases osas „Väiksem tarbimine, suurem rahulolu“ võtab Graham Parkes, nii nagu osa pealkirigi osutab, vaatluse alla tarbimise. Autor toetub juba eelmistes peatükkides tutvustatud filosoofilistele ideedele (nt Platoni, Zhungzi, Nietzsche jt omadele) ning arutleb selle üle, mida saaks ja tuleks teha kliimakriisi ületamiseks. Parkes tõdeb leheküljel 296, et alates 17. sajandi teadusrevolutsioonist, kui kartusiaanidest mõtlejad lahutasid materia ja teadvuse, on inimkond elanud „elutust mateerias valmistatud asjade seas“. Kui teadvustame, kuidas me asju toodame ja tarbime, saab selgeks, et meil on tarvis muutuda. Autor tutvustab lugejale mitmeid harjumusi, mis teenivad elu lihtsustamise ja tarbimise vähendamise eesmärki.

Kõik selle raamatu kesksed teemad – kliimakriis, kliimamuutus, kliimakitsikus – on toetatud tsitaatidega (Krista Kallise väga heas tõlkes). Nii suunab teos lugejat mõtlema küsimustele, kuidas kavatsesime aeglustada üleilmset soojenemist, püüdes vältida konflikti, mis tuleneb moraalsete tõekspidamiste kokkupõrkest. See raamat on mõistetav laiale lugejaskonnale – kõigile, kes soovivad muuta midagi oma mõtlemises, teha midagi keskkonna hoidmiseks ja kliimamuutuse tõkestamiseks.